

אשכול יוסף

מאוצרותיו דרבי יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוזבר הספרים "כרם יוסף" ושא"ס פניה"ק ירושלים תובב"א

בן שתקע כף לאמו קודם מותה, שידונו לפני פלוני, ועתה טוען שרק לפי דעתה שלא תיטרף עשה כן, והשיב שהסכמת הפוסקים דליתא מצוה לשמוע דברי המת אלא בהשליש מתחילה, וכל שכן בשאר מילי דלא שייך השלישו לשם כך, והוסף לבאר שאפילו בדבר שאינו ממון, לא נאמר בזה מצוה, כיון שאין שלישי, דמשמעות הפוסקים דאף בלא היה אז בידו להשליש אפ"ה לא אמרין מצוה לקיים דברי המת.

בנוסף קשה להנה לא אמרין מצוה לקיים דברי המת אלא בנכסי המת וירושתו, אבל לא בשאר מילי, כפי שכתב השבות יעקב שם, דמה"ט לא מהני מה שתקע הבן כף לאמו שידונו לפני פלוני, משום מצוה לקיים דברי המת, וכתב דלא מצינו בשום פוסק שמצוה לקיים דברי המת בשאר מילי אפילו בצוואת אביו ואמו, אלא רק משום חסד ולפנים משורת הדין. ובספר יד מלאכי (ח"ג תכ"ב), הביא ראה לשבו"י מכתובות (קג), שלא קיבל רבי חנינא בר חמא לישב בראש אע"פ שרבינו הקדוש ציווה כן לפני מותו. וא"כ בנידו"ד שציווה יעקב שיוסף יסלח לאחיו על כל אשר גמלוהו, לא שייך משום מצוה לקיים דברי המת, ואף לפנים משורת הדין אין בזה, כיון שהצטער יוסף צער רב, שמכרוהו וישיו בו הכלבים, אינו בדין שיהיה מחוייב לסלוח בנקל רק מפני צוואת אביו.

עוד יש להעיר ממה שהביאו להלכה הנושאי כלים תשובת הריב"ש (סימן ר"ז), דלא אמרין מצוה לקיים דברי המת בדבר שאינו שלו, והנה מי שמצווה לבנו שיסלח לאחיו על רעה גדולה שגמלוהו, הרי זה כמצווה בדבר שאינו שלו. וכ"כ בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סימן ג"ן) דלא שייך לומר מצוה לקיים דברי המת בכל דבר, והשיב אודות אחד שנדר על דעת רבים שלא ידבר עם אחי אשתו, ואביו בעת פטירתו ציווה שידבר אתו, והשיב שאין האדם בשעת מיתתו נביא או מלך לצוות לחיים לקיים דבריו, ולא נאמר כן אלא דוקא אם ציווה לעשות משהו בממונו, דבממון שלו יכול לצוות. וגם זה בתנאים מסוימים, ובשו"ת נו"ב (תנינא אבה"ע מ"ה), כתב שמי שציווה לאם שלא תשיא בתם לאחיו, לא חל, דאף להריטב"א הציוו רק למי שבידו לקיים, והאם אין בידה. ועוד דהוי כמצווה בדבר שאינו שלו. [וכ' עוד דעיקר הכיבוד מחיים ואין משום כבוד אב בקיום צוואתו, ויש הרבה לפלפל במו"ש שאין כבוד אב בקיום צוואתו]. וראה למרן רבינו עובדיה יוסף זצוקל"ה בספרו חזון עובדיה (אבלות ח"א עמ' רע"ג) שהאריך בעניין מי שציווה שלא יפסידוהו, שאין בזה משום מצוה לקיים דברי המת, משום שלא שייך מצוה לקיים דברי המת אלא בדבר שהושלש מתחילה, והביא בזה דברי התשב"ץ הנ"ל.

עוד יש להעיר להנה בהעמק דבר הקשה שהרי יוסף לא ידו מאביו בשעת מותו, ואיך יתכן שציווה והוא לא ידע? ותיריך שהשכילו להבינו אשר במה שאמר בברכת יוסף "ויפזו זרועי ידיו", ששיבחה אותו שלא ירה חצים וקשת למרעים לו, וא"כ בזה ציווה להגיד כי כן מבוקשו. ויש להעיר דהנכנסת הגדולה (הגב"י חו"מ רנ"ב), מביא משו"ת הריב"ש (סימן ז"ך), ומהר"א שישון (סי' ב"ן), דלא אמרין מצוה לקיים דברי המת, אלא במה שציווה המת בפירושו, אבל לא במה שמויב מתוך דבריו. והבן כי זו שאלה נפלאה.

יישוב א'

והנה קצת י"ל עפ"מ"ש המהרשד"ם (יו"ד סימן ר"ג), והביאו המנה"ג (ב"י חו"מ רנ"ב), שאע"ג דלא אמרין מצוה לקיים דברי המת אלא בתנאים שכתבו הפוסקים, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, היינו שלא לכפותם על זה, אבל מ"מ מצוה יש, ובספר מנחת אשר להגר"א וויס שליט"א (פרשת ויקרא), בעומדו על קושיא זו, הביא מ"ש רבינו החזון איש (יו"ד קמ"ט), שאף שמעיקר הדין אין כיבוד אב אלא בדברים הנוגעים לאב, מ"מ צדן התורה שהבן יכבד את אביו אף במקום שאינו נוגע לאב, במקום שאין הפסד לבן, או טרחה גדולה. אך יעויין בשו"ת רעק"א (מהדו"ת סי' ס"ח), שאף הוא ס"ל כן, דבמצוה לבניו דרך צוואה ליתן ממון ירושתם לפלוני כך וכך דצריכים לקיים מדין כיבוד אב, ונפק"מ דמשום כיבוד אב לא כפינו להו, ומדין מצוה לקיים דברי המת כפינו.

וַיִּצְוֵהוּ אֱלֹהֵי יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוֶּה לְפָנַי מוֹתוֹ לֵאמֹר: כִּהְיֵהתָאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּה שָׂא נָא פְּשִׁעַ אֲזִיזֶיךָ וְזוֹטְאֲתֶם כִּי־דַרְעִיהָ גְּמָלוֹךָ וְעֵתָהּ שָׂא נָא לְפָשִׁיעַ עַבְדְּךָ אֶלְהֵי אֲבִיךָ וְגו' [ז' ט"ז]

היאך ציווה יעקב ליוסף שימחול לאחיו, והלא אין חיוב כיבוד אב בדבר שלא נוגע לאב, וכן אין מצוה לקיים דברי המת בדבר שלא הושלש ובדבר שאינו שלו?

מדברי הפוסקים מבואר, שטענו לפני יוסף שאביהם ציווה לפני מותו שיסלח לאחיו, וכן כתב האלשיך הק', שבאו ואמרו לפני יוסף: לשתי סיבות ראוי שישא פשע אחיו, א. שיעקב אביך הוא. ב. שלא בלבד היתה אמירה, כי אם צוואה מחמת מיתה, ומצוה לקיים דברי המת, וזה מה שנאמר אביך "ציווה".

וצ"ע דהנה מבחינת ההלכה שום משמעות וחוב לצוואה זו, דהנה אם משום כבוד אביו, מלבד דקיימא לן דכיבוד משל אב ולא משל בן (קידושין לב. יו"ד ר"מ ה'), וא"כ בזה שמחייבו למחול על מה שציערוהו וייסרוהו, הרי זה כמשל בן. זאת ועוד הסכמת הפוסקים שאין חיוב כיבוד אב בדבר שלא נוגע לאב, כמו שפסק הרמ"א (יו"ד סי' ר"מ סכ"ה) בשם המהר"ק (שורש קס"ז), דאם האב מוחה בבן לישא אשה שיחפזין בה אינו חיוב לשמוע בקולו, והגר"א דקדק מזה דכיבוד משל אב, מוכח דכל כה"ג אין חיוב לשמוע לאביו. ובתשובות מהר"ם מלובלין (סי' קמ"ו) הוכיח מדברי הרמ"א שאין חיוב כיבוד אב אלא בדברים הנוגעים לאב. ודלא כמו"ש מהרש"ם (ח"א סי' ק"א) משו"ת ריב"ש (סי' קכ"ז).

וכמו כן לענין מצוה לקיים דברי המת, קיימא לן דלא שייך אלא בדבר שהושלש מתחילה, כגון שהאב לפני מותו הניח דבר אצל שלישי, וציווה ליתן לפלוני וכדומה, אף שאותו הפלוני לא זכה מדין מתנת שכיב מרע, דלא מהני במתנת בריא, מ"מ יש בדבר משום מצוה לשמוע דברי המת. אבל בדבר שלא הושלש, לא אמרין כן, כמבואר בתוספות (ב"ב קמט. ד"ה דקא), והוכיחו כן מנכמה מקומות בש"ס שלא קיימו חכמים דברי המת משום מצוה לשמוע דברי המת, ורק דנו משום מתנת שכ"מ, וכגון בעובדא דאיסור גיורא (ב"ב שם), שהיו בידי רבא שנים עשר אלף זוז שהפקידם בידו, ורבא היה רוצה לזכות בהם כדן נכסי הגר שהם הפקר אחר מותו. ואיסור גיורא רצה להקנותם לבנו, שאמנם לא היה בר ירושה, כי היה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. ודן רבא בדבר שאיסור לא יכול ליתנו במתנת שכ"מ, שאינו מועיל גר, והלא בלא"ה היה לרבא לקיים דבריו משום "מצוה לשמוע דברי המת", אלא ודאי רק בהושלש בידי שלישי לשם כך, שייך מצוה לקיים דברי המת. וכן בגיטין (פה:), בעובדא דגניבא בשעה שהיה יוצא להרג אמר תנו ארבע מאות זוז מייני לרבי אבינא, והסתפקה הגמרא היאך זכה בזה רבי אבינא. ומוכח שלא נאמר דין מצוה לשמוע דברי המת, אלא בדבר שהשלישו בשעה שציווה. ובב"י (חו"מ רנ"ב) הביא שהריטב"א סובר כהרא"ה שמהני אפי' בלא השליש, [ומ"מ בעינן שיהיה דבר הנוגע לו], ור"ת (ספר הישר חידושים סי' ק"ח) סובר דוקא בהשליש, ושכ"כ התוספות בגיטין (ג. ד"ה והא), ובכתובות (ע. ד"ה והא), והרא"ש (גיטין פ"ק סי' ט"ז, כתובות שם סי' כ"ב) והר"ן (גיטין ה. כתובות לא.). וכן פסק מרן השו"ע (חו"מ סי' רנ"ב ס"ב) וז"ל: "מצוה לקיים דברי המת אפילו בריא שציווה ומת, והוא שנתנו עכשיו לשליש לשם כך", וכתב הרמ"א דלא מהני אפילו אם היו בידו קודם, או שבאו לידו אחר הצוואה.

והנה אף בדבר שלא שייך להשלישו, לא מהני ואין בזה משום מצוה לשמוע דברי המת, וכפי שהביא הפ"ת (חו"מ סי' רנ"ב סק"א), משו"ת שבות יעקב (ח"א סי' קס"ח), אודות

יישוב ד'

ע"ל בס"ד פשט נפלא, הצייווי לא היה שיוסף ימחל, אלא הצייווי היה להודיעו שיש כאן על מה למחול. הדנה אפשר שיוסף סבר מתחילה שאין על אחיו פשע במה שמכרוהו, כיון שסוף דבר נעשה מלך, ועכ"פ כיון שאינו מוחל להם והם בני עונשין, יש עליהם עדיין תביעה. וכמו שכ' ביו"ב האוה"ק ליישב היאך ניוק יוסף בשליחות אביו, והלא שלוחי מצוה אינם ניוקים (פסחים ח:), שאכן יוסף לא ניוק בשליחותו, כי ע"י מכירתו וירידתו למצרים עלה לגדולה רבה, ולבסוף נעשה אדון ומושל בכל ארץ מצרים. ועל זה באו להורות לו שאבא ציווה שיש כאן עניין כפרה, כיוון שכוננתם היתה לרעה, ולכן צריכים כפרה גם על כוננתם, וגם על המעשה.

ואולי יש להוסיף שהעניין רמוז במה שיוסף משיבם, אתם חשבתם עלי רעה, אלוקים חשבה לטובה, ולמה צריך להזכיר להם עתה דבר זה שאתם חשבתם עלי רעה, כי התכוון לרמוז שצריך למחול רק על הכוונה ולא על המעשה, ואדרבה רצה שלא לביישם, וממילא מחל להם רק על הכוונה, ולא על המעשה. ובוה נחא למה אח"כ נענשו לבוא בגלגול עשרת הרוגי מלכות, כמ"ש במדרש אלה אזכרה שעשרת הרוגי מלכות באו לכפר עוון חטא השבטים במכירת יוסף, ומבואר בחז"ל שכל גלות מצרים, וגזירת המון להשמיד להרוג ולאבד, ועד עתה מה שאנו סובלים, הכל משום מכירת יוסף, כמ"ש רש"י (ריש פרשת וישב), וכן משמע בגמרא שבת (י: ומוגילה טז:). וכן מצינו בזהר חדש (סוף איכה) שיוסף הצדיק מחל לשבטים מחילה גמורה, אלא שהיה עליהם איזה קטרוג. וצ"ע שהלא יוסף מחל לאחיו, שהשיבם דברים המתקבלים על הלב והניח דעתם, באומרו אל תיראו כי התחלת אלוקים אני, ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה, ברם לאור האמור ניחא כי היה צריך כפרה ומחילה גם על המעשה, ולא רק על הכוונה, ויוסף מחל רק על כוננתם הרעה ולא על המעשה 1.

יישוב ה'

ע"ל לפמ"ש רבינו החת"ס בספרו תורת משה מרבי שמשון מאסטרופולי זצ"ל שיעקב רמוז כאן ליוסף החיות שבמרכבה א"נ א', הוא: א"ר' נ'שר א'דס, ונחסר שור, שאם יהרגם יוסף שהוא בבחינת שור לא יהיה במרכבה, ועתה ש'א' נ'א' הוא: ש'ור א'ריה נ'שר א'דס המרכבה בשלימות.

ומבואר בדבריו דאף לדבריו, היינו בדבר הנוגע לאב, כגון שמצוה ליתן בממונו, אבל במצוה ליתן בממון הפרטי של הורשים אין חיוב אחר מותו חיוב אפי' משום כיבוד אב, ומסתפק שם לעניין ממון ירושה, אם חשיב ממון האב או הבנים. וא"כ אף לדברי המהרשד"ם ורע"ק א דמ"מ יש מצוה משום כיבוד אב, כ"ז במצוה לעשות בדבר בשלו. ובגידו"ד שהצייווי ליוסף שימחול לאחיו, הרי זה בשל בן.

והנה במנחת אשר שם כ' דמ"מ ציווי יעקב ליוסף שימחול לאחיו, חשיב דבר הנוגע לו, כי רצונו של כל אדם שיהיו כל בניו באהבה ואהוה. ואולם לפענ"ד אין נראה כן, דא"כ אין לדבר סוף, ועוד כיון שאין זה נוגע ישירות אליו אלא בעקיפין, חשיב דבר הנוגע לבן ולא לאב. ויש להביא ראיה לדבר, ממ"ש בדעת זקנים בטעם שיוסף לא שלח לאביו שהוא עדנו חי, כל אותם כ"ב שנים שהיה במצרים, לפי שהשבטים השביעו גם את יוסף שלא לגלות על מכירתו, וגם שלא יגלה שהוא חי. ומדוע לא הוי שבועה לבטל מצות כיבוד אביו, שבוה שלא מודיעו שהוא חי מבטל מצותו, ואף את"ל שאין חיוב כיבוד אב בבן נח, מ"מ חיוב כבוד רבו, דודאי שייך אף בבן נח, והא לך אליפו שהתיירא לפגוע ביעקב משום שלימד תורה אצל אביו יצחק, כמ"ש רש"י בשם מדרש חז"ל (בראשית כ"ט י"א).

יישוב ב'

והנה בשו"ת שבות יעקב הנ"ל (ח"א סי' קס"ח), אחר שכתב דמצוה לקיים דברי המת הוי דוקא בהושלש מתחילה, וכתב שלא מצינו בשום פוסק שיש מצוה לקיים דברי המת בשאר מייל, אפי' בצוואת אביו או אמו, עד שהוצרך בש"ס (קידושין לא: ופוסקים לומר, מכבדו במוותו כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו, ולא אמרו דחייב לקיים צוואתו. וכתב עוד להביא ראיה ממה שיעקב הוצרך להשביע את יוסף, "ונשאתני ממצרים", משמע דבצוואה לחוד אינו מחויב לקיים מצוותו. וכתב עוד דיש סיעתא לדבר מיעקב ויוסף, שמשמע בפסוק שיוסף לא היה חייב לקיים צוואת אביו, שהרי הוצרך יעקב לבקש בלשון תחנונים: "אנא שא נא", וגם יוסף הוצרך להבטיחם לשבטים על כך ולנחם אותם ולדבר על ליבם. ומתחילה נוראות נפלאותי, כי לפי דבריו תמוה מהו הלשון אביך "ציווה", דיש במשמע כאן חיוב מדין צוואה, ולדבריו אין מקום בתורה ללשון צוואה. והעירני ידידי הגאון המובהק רבי יוסף אשכנזי שליטא מחו"ר בהמ"ד לדיינות "ברכת אברהם", דאין זו קושיא, כי מה שנאמר בתורה "אבינו ציווה", אינו על הצייווי ליוסף, אלא רק ציווי לשליח לומר ליוסף, ומה שמבקש מיוסף שימחול, אינו אלא בקשה גרידא, אנא שא נא פשע אחיך. וכן מבואר ברש"י ובכל הפרשנים עה"ת. וא"כ מה שיעקב מבקשו שימחול, אין הכרח מהפסוק שיש חיוב לשמוע מדין כיבוד אב, או מצוה לקיים דברי המת.

ואמנם עדיין לפי מ"ש תרומת הדרן (פסקים סי' צ"ט), שאף שנכתב לשון בקשה, צוואה גמורה היא, ומה שאמר בלשון בקשה, כדי לזרום ולקיים הדבר בעין יפה, ולא ע"י מריבה. וכתב, אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר, הכתוב אמר "קח נא את בנך יחידך וגו', ודרשו רבותינו (סנהדרין פ"ט) אין נא אלא בקשה, שאמר הקב"ה עמוד לי בזה שלא יאמרו הראשונים לא היה בהן ממש, אע"ג דמצוה גמורה היתה.

יישוב ג'

ע"ל בס"ד דשייך לומר שהיה כאן ציווי שיוסף ימחל לאחיו, והיה בזה משום מצוה לקיים דברי המת, כי הצייווי נוגע מאד ליעקב, שהרי כל מכירת יוסף ומה ששישו בו הכלבים וכו', הכל נעשה בגרמא של יעקב, אם מפני שאהב את יוסף יותר מאחיו, כמ"ש רבותינו (שבת י:), לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. והן מפני ששלחו ליוסף לראות שלום אחיו בשכם, ועי"כ סובב שמכרוהו. וא"כ יעקב מצוה ליוסף שאם לא ימחל לאחיו נמצא שאף עליו יש עדיין תביעה, כי הוא הגורם, אבל אם ימחל להם, מומילא גם עליו לא יהיה קפידא. אבל יוסף מחל בלב שלם לאביו, ואפילו לא היה בליבו עליו, ולאחיו לא מחל בלב ופה שלם, כמבואר ברבינו בחיי בפרשתו.

מתחילים את בראשית... עם מתיקת התורה!
הספר שיאיר לכם את שולחן השבת
"אשכול יוסף"
קדשיות מרתקות, תירוצים רבים!
 • 1000 עמודים גדושים • עריכה משובחת • הסכמות נלהבות

נוסף הסכמת מור הגד"ד כהן שליט"א
 ראש ישיבת "חברון"
 "...הוא ספר מיוחד המביא את אור פרשת השבוע, ותועלת גדולה הוא לכל בית של תורה, ואין ערוך לתועלת בספר זה, והוא זכות הרבים ממש כאשר הרבה נהנים ומתענגים על הדברים, וגם אני מתענג עליהם הרבה, ובודאי יתקבל באהבה וחביבה לתועלת ולברכה ולהגדיל תורה ולהאדירה..."

כן ניתן להשיג את שאר ספרי המחבר הרח"ג יוסף חיי סימן טוב שליט"א הספרים שקושרים את נפש האדם במתיקות ועדיבות התורה:
 • סדרת הספרים "מכרם יוסף" על מסכתות הש"ס (6 כרכים)
 • "טבעת יוסף" הלכות ומנהגי חופה וקידושין ודרשות לשבע ברכות
 • "שאתת יוסף" עניני סנהר רפואה ופיקוח נפש בחלכה ובאגדה
 • "המערה" עניני רשב"י עשרות מערכות מרתקות

ב"מ: "פה טף" צונת בר אילן / "הפעת ספר קודש" דוד 1 / "הספירה הספרית" נולד בנק דואר בוכרים / "ולגינו" בהמ"ד בעלו בני ברק: משפ' שבתאי ר' עקיבא 44 פינת הרב קוק, טלפון: 03-5796146 (9 באינטרנט).
 ביתר: משפ' סימן טוב, רח' ב' זכאי 7 - 02-5808831 רכסיס: כהן, הערבה 5 פלא' 054-84-89162
 אשקלון: חנות "מוריה" העבריה 28, בית משפ' משפ' שתמורוב 052-7606856
 אופקים: הרב חזן 0533161507 יוסף קארר 55/4, תנח"י: משפ' אריב, הפורצים 10/2 פלא' 050-41-36465
 לברורים נוספים: 054-84-6000/7/8 או 02-5373570

אשכול יוסף

מאוצרותיו דרבי יוסף וזי סימן טוב עלי"ט"א
מוזכר הספרים "כרם יוסף" ו"א"ס פליה"ק ירושלים תובב"א

יִרְאָ מְנַחֵה בִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ בִּי נַעֲמָה וַיֵּט שַׁכְמוֹ לְסַבֵּל יְהִי לְמַסְעֵבְדִּי:

מאחר שהמנוחה דבר טוב, מדוע נושא על שכמו עול לסבול?

יישוב א' - ביטול המנוחה הטובה לעבודת ה' להשיג דרגת עבד ה'

הנה מפורסמים דברי הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ג), אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתיה ושינה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה, וצ"ב מאי שנא יום מלילה, ומדוע התקדש הלילה להיות קניין והשגה לרוב חכמת התורה, וכן מצינו בגמרא מנחות (ק). על מאמר הכתוב "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות" מאי בלילות, א"ר יוחנן אלו ת"ח העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהן הכתוב כאילו עוסקים בעבודה. ומבואר שדוקא העוסקים בתורה בלילה מעלתם כעוסקים בעבודה לפני ולפנים, ותימה מה נשתנה לימוד התורה בלילה דוקא?

ונראה לבאר בס"ד הדנה חז"ל דרשו כן מהמקרא "עבדי ה' העובדים את ה' בלילות" הרי שדקדק הכתוב לקרוא לעוסקים בתורה בלילה "עבדים", והיינו על היותם מתמסרים בעבודת ה' בלימוד התורה כעבדים אל אדוניהם ממש, והטעם כי העבודה בלילות מורה על עבדות, כמו שמצינו בעבד עברי שנא': "כי משנה שחר עבדך", ודרש חז"ל (קידושין טו.) שעבד עברי עובד את אדונו ביום ובלילה, והקשו וכי תעלה על דעתך שעבד עברי עובד אף בלילה והלא כבר נאמר כי טוב לו עמך, אלא מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית להרבות לו וולדות ועבדים, ומכל מקום מבואר כי עיקר מושג עבודת ה' הוא במי שמשועבד לאדונו ולעבודו אף בלילות, ולכן הכתוב קורא לעוסקים בתורה בלילה עבדי ה'. וכן אנו מוצאים שאת כל החכמות בני האדם לומדים ביום בלבד, וכך כל האוניברסיטאות סגורים ומסוגרים בלילה על מנעול ובריח, ובלילה אותם בנ"א פנויים להתעדן במנוחת נפשם, לטייל או להתענג בענייני והבלי העולם, משא"כ העומדים בבית ה' בלילות, אלו הממיתים עצמם בעסק התורה בלילה מורים על היותם עבדים באמת להשי"ת, וממילא התורה נמסרת להם וזוכים לרוב חכמתם בכח הלימוד של הלילה.

ובזה ניחא מאמר הכתוב "וירא מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול", כי אדרבה בראותו שהמנוחה הוא דבר טוב, הרי הוא מקבל על עצמו עול תורה, שבוה זוכה למדרגה של עבד ה', שבחינתו היא ההיפך הגמור של מנוחה, והוא המושך הכתוב ויהי למס עובד, שנעשה עבד ה', והוא שבחו של יששכר, והדברים עולים ככפתור ופרח עם מה שביאר רש"י על הכתוב "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים", שפירש שרובץ הוא כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח רובץ לו בין התחומין בתחומי העיירות שמוליך שם פרקמטיא", ומבואר כי מלבד המעלה שיששכר נושא על שכמו לסבול עול תורה, יש מעלה נוספת שנושאו בלילה, וכאמור שישוד אחד לשניהם.

יישוב ב' - המקבל עליו עול תורה מסירים ממנו עול דרך ארץ

ע"ל בס"ד כי אדרבה ע"י שהאדם מקבל עליו עול תורה, בבחינת ויט שכמו לסבול, זוכה באמת למנוחה אמיתית, כדברי התנא באבות (פרק ג') רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ. ובמסכת ע"ז (ה.) רבי יוסי אומר, לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות ואומה ולשון שולטת בהם, שנא' (תהלים פ"ב) "אני אמרתי אלהים אתם". ובעירובין (נד.) דרשו עה"פ (שמות ל"ב) "חרות על הלוחות", חירות על הלוחות, שהעוסק בתורה הוא בן חורין מעול מלכות. ועיין עוד בגמרא ב"ב (ח.) במעשה דרבי שגור המלך דמי כלילא על אנשי טבריה.

וכיוצא בזה מצינו במדרשי חז"ל שכל שעיבוד מצרים, התחיל על ידי שניאותו ישראל לסייע בבניין ויישוב מצרים חלף שחר המלך, ואף פרעה נטל מלבן ותלאו בצוארו, שנא' "וישימו עליו שרי מסים" (סוטה יא.), ומתוך זה השתעבדו לעבודת חומר ולבנים, ולא יכלו לטעון שאין דרכם בעבודת אדמה, למעט שבת לוי שמתחילה סירב ולא הפסיק מעסק התורה. ויש להוסיף נופך בפשט הכתוב, על פי מ"ש בוה"ק (ח"א כו.) "וימררו את חייהם", "בעבודה קשה" זו קושיא, "בחומר" זו קל וחומר, "ובלבנים" זו ליבון הלכה, כלומר שהרי אדם לעמל יולד, ואילו היו מקבלים עליהם עול תורה של קושיא היה זה ביטול לעבודתם, וקל וחומר במקום חומר, והלכה במקום ליבון הלכה, וכדברי רבא בסנהדרין (צט:), כל הגופים לעמל נבראו אשרי מי שזכה שעמלו בתורה.

נמצא דאדרבה מי שמקבל עליו עול תורה, בבחינת ויט שכמו לסבול, הוא זוכה למנוחה אמיתית, וכן אנו מוצאים בתוספי התורה בכל הדורות, ועד דורנו אנו, שאלו שקיבלו עליהם עול תורה, חייהם במנוחה ויישוב הדעת עשרת מונים מאלו שלא השכילו לקבל עליהם עול תורה, וכל חלקם ביום ובלילה טרדות ודאגות.

מעשה עם הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות בעל שו"ת בית אפרים, אשר תורה וגדולה התאחדו על שלחנו, ואשתו הרבנית היתה אשת חיל ומנהלת לו עסקים גדולים, היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, ואילו הגאון לא זו מאהלה של תורה, ורק במקרים בודדים היתה הרבנית מתייעצת עמו אודות מסחרם, בשעת האוכל, לדקות מספר בלבד.

פעם אחת הגיע לבית מסחרם סוחר יהלומים, ובידו הצעה נפלאה לעסקת יהלומים מוצלחת, אשר ריווח עצום מובטח לה. אולם מכיון שנדרשה לכך השקעה עצומה של כסף, ראתה הרבנית צורך להתייעץ עם בעלה על כך, היא שלחה אל בעלה בבית המדרש, ששאלתה ובקשתה היא שאך הפעם יפסיק מלימודו ויסור לבית מסחרם, על מנת לסיים עסקה נפלאה ומוצלחת, כי הסוחר ממחר לדרכו, ובלעדי הסכמתו לא תוכל עשוהו לבדה. הגאון ביקש סליחתה והתנצל, כי אין ביכולתו לבטל את שיעורו הקבוע, והעיסקה בוטלה.

כאשר שב הגאון לביתו ונוכח בצערה של הרבנית, על העסק שלא יצא לפועל, פייס את דעתה, וכך אמר לה: בשעה שנקראתי לבוא לבית המסחר ולהפסיק מלימודי, עלה בלבי מה שאמרו חכמים (בברכות טג:) "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה". וכך פירשתי מאמר זה, אין התורה מתקיימת אלא באדם שמשים עצמו כמת, בענייני העולם הזה, באותם שעות שקבע לו ללימוד התורה, כלומר שלעולם לא יפסוק ממשנתו כלל ועיקר בשעות שהקציב לתורה. ואמרתי אל ליבי, אילו חלילה הייתי מת, האם יכולתי ליעיץ ולהביע דעה בעסק זה או אחר, אף עכשיו שברוך השם חי אנכי ויושב והוגה בתורה, אשים עצמי כמת, ולא אחליף חיי עולם בחיי שעה החולפים. נחה דעתה של הרבנית, והוסיפה לו הערצה על הערצתו.

ישוב ג' - אין לך מנוחת הדעת אלא בתורה

בספר שערי טוביה לגאב"ד ירושלים הגאון רבי יצחק טוביה ווייס שליט"א מתרץ שמי שמקבל עליו עול תורה ומתייגע בה, וזכה להרגיש מתקנות ועריכות התורה, ורואה בחוש שלימוד התורה ומנוחת הנפש בשלימות המושכלות זה הוא הטוב האמיתי, ויסד דבריו בדברי הספורנו שביאר "וירא מנוחה כי טוב" ראה שהמנוחה בשלימות המושכלות, אשר בו תנוח הנפש, הוא הטוב והתכלית המכוון". והביא בזה מה שביאר הגאון בעל הדרכי תשובה במאמר הכתוב (משלי ל"א) "טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נה", שמי שזוכה לטעום עריבות נעימות טוב התורה הקדושה, שוב לא ירצה להפסיק מלהגות בה יומם ולילה.

ואדרבה יש להוסיף כי אין לך מנוחת הדעת אלא בתורה, שהעמל בתורה אינו משגיח בכל טרדות וייסורי העולם, וכמאמר אדוננו דוד המלך ע"ה (תהלים קי"ט) "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעוניי", ומפורסמים דברי האוה"ק שאם היו בני אדם מרגישים טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא היה נחשב בעיניהם כמלוא עולם, כסף וזהב, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. ומצינו דבר זה בחוש אצל החכמים שלא היו מרגישים צער וייסורים וסכנת מיתה בהיותם להוטים אחר התורה הקדושה, וכפי שאירע עם הלל הזקן במסכת יומא (לה:): שישב על פי ארובה לשמוע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון, וירד עליו שלג ברוב שלוש אמות, ולא השגיח בדבר.

ישוב ד' - יודע ומכיר במנוחת ותענוגי עוה"ז בכ"ז עמל בתורה

בעל שו"ת התעוררות תשובה בנו של הכת"ס בספרו שיר מעון בפרשתן, מתרץ דהנה ישנם רבים שסבורים שת"ח יושבים בתוך ד' אמות של הלכה, משום שאין להם השגה ולא ראו ולא טעם מתענוגי עוה"ז, אבל אילו היה יודע ומכיר מתענוגי עוה"ז לא הי' מחובשי בהמ"ד, אבל באמת זה אינו, כי גם לת"ח יש תשוקה ותאוה לתענוגים הגופניים ומבין אותם, אלא שרק מאהבת ה' ותורתו הקדושה, כובש את יצרו ואינו רוצה להתעסק בהם רק ללמוד ולעסוק בתורה. וזהו "וירא מנוחה" שלמרות שהוא רואה ומבין שיותר טוב וקל מנוחה מלעיין תמיד בלימוד התורה שהוא מייגע ומחליש החושים, ואת הארץ כי נעמה, היינו ענייני העוה"ז שהוא נעים ונאה, ואף על פי כן ויט שכמו לסבול עול תורה, ויהי למס עובד להורות הוראה לישראל.

ישוב ה' - מקריב ומסר מנוחתו להקב"ה

נדע ממרן החזו"א שביאר בשם בעל הסולם הגאון רבי יהודה לייב אשלג זצ"ל כי הנה האדם מחוייב להקריב ולמסור את הטוב והחביב עליו ביותר לה', כמאמר הכתוב (בראשית ד') "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהו, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו", וכמ"ש רבינו הרמב"ם (סוף הל' איסורי מזבח) "והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל הטוב, צריך שיהיה מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר (ויקרא ג') כל חלב לה'". כמו כן יששכר בראותה שהמנוחה הוא דבר טוב והארץ כי נעמה, וויתר על זה והקריב ומסר את עריבות נעימות המנוחה להקב"ה, ויט שכמו לסבול עול תורה, ויהי למס עובד, והפליא החזו"א פירוש זה וקילסו עד למאד. וכעין זה ביאר הספרים טעם שקרא יעקב ק"ש בעת שפגש את יוסף אחר כ"ב שנה, ולא נשקו, שהקריב אותה אהבה עזה שהתעוררה בליבו לבנו אהובו ומסרה להקב"ה, לאהבה אותו בכל לבבו ובכל מאורו.

ישוב ו' - הפורק מעליו עול תורה יסבול עול לסבול

הגר"ה מוולאז'ין זצ"ל בפירושו רוח חיים על מסכת אבות, מבאר שהכתוב "וירא מנוחה כי טוב ויט שכמו לסבול" בא לרמוז, שאדם שמשליך מעליו עול תורה בחושבו שבכך יהיה לו מנוחה, על ידי כך מתקיים בו ויט שכמו לסבול טרדות עוה"ז מעול מלכות ועול דרך ארץ. ובספר שערי טוביה בפרשתן הביא שפירוש זה מפורש בוה"ק (דף רמ"ב ע"ב) ר"ש ור' יוסי ור' חייא הו קא אזלי מגלילא עלאה לטבריה, אר"ש ניהך ונשתדל באורייתא דכל מאן דידע לאשתדלא באורייתא ולא אשתדל אתחייב בנפשיה, ולא עוד אלא דיהבין ליה עולא דארעא ושעבודא בישא דכתבי ביששכר "ויט שכמו לסבול", מהו ויט סטא כמו שנא (שמואל א' ח') "ויטו אחריי הבצע", מאן דסטא ארחהו וגרמיה דלא למסכל עולא דאורייתא מיד ויהי למס עובד.

ישוב ז' - מנוחת חיי עולם הבא

בתרגום יהונתן בן עוזיאל מבאר דוירא מנוחה כי טוב, היינו מנוחה של עולם הבא, ובעבור כן יטה כתפיו לעמול בתורה ויהיו לו אחיו מעלי דורונים. וכן ביאר האלשיך הקדוש, שהמנוחה כי טוב היא מנוחת עוה"ב, כדרך שנא' "וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל" שגנוו לעוה"ב. וכן ביאר האוה"ק והוסף שכאשר יתבונן האדם בכל הנאות העוה"ז הנרגשות כתאוות המאכל והמשתה, אין ערבותם צודק מצד עצמו, אלא מצד הגוף אשר הוא כלי ריקם שעומד למלאות, ולזה כאשר יהיה האדם שבע, לא מלבד שלא יקח עריבות למאכל ההוא אשר נכספה וגם כלתה נפשו אליו קודם שמילא כריסו, אלא שמואס בו כמואס ברע, וכמו כן גם בדבר אשר יחשוק האדם למראית העין ויתאוו לבריה נעימה, כאשר יחקור בטיב החקירה יראה שאותו יופי ונעימות אינו אלא מראה הבלי, כי בהתבונן בבשר ובעור שמהם בנוי כל יופי ותואר האדם, יראה וישיכיל שאין בהם נעימות וימאס בבשר אדם מגשת אליו ואין הכל אלא דמיון, אבל הטוב האמיתי והנעימות הצודק הוא נעימות העולם העליון, ולזה אמר "וירא מנוחה כי טוב" פירוש העולם שנקרא מנוחה שהיא טובה, לשלול הטוב הנדמה בעוה"ז.

ישוב ח' - עסק התורה צריך מנוחת הגוף ויגיעת הנפש

רבינו בחיי מבאר דוירא מנוחה כי טוב, היינו מנוחת התורה, כי הגיון התורה צריכה מנוחת הגוף ויגיעת הנפש, בהפך מעסקי העולם שצריכים יגיעת הגוף ומנוחת הנפש. וביאר כי מפני שעסק התורה צריך פנאי והשקט הגוף, וא"א שתתקיים במי שיש לו טרדות ואנחות, לכן תקנו רז"ל בתפילה, "השיבה שופטנו כבראשונה ויועצנו כבתחילה והסר ממנו יגון ואנחה", שאין הכוונה שישב לנו השי"ת שופטים ויועצים לנגוש עסקי חובותינו, ולא לזה כוון ישעיה שאמר (ישעיה א', כ"א) "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחילה", אלא עיקר הברכה שישבו לנו השופטים שיהיו יושבים בלשכת הגזית לשפוט בנינו כבראשונה ולתת עצה כבתחילה, ואז יהיו כל ישראל מוכנים לקבל המושכלות ומשיגים באותו זמן ידיעת השי"ת, כענין שכתוב (ישעיה י"א) "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ולכך סמך לזה והסר ממנו יגון ואנחה, שאי אפשר להשיג ידיעת השם על השלמות עם היגון והאנחה, רק עם השמחה ועם המנוחה. ומפורסמים בזה דברי רבינו הרמב"ם (הל' תשובה פ"ט) "לא נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח אלא שינוחו ממלכויות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהגון, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה כדי שיוכו לחיי העוה"ב, לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת שנא' "כי מלאה הארץ דעה את ה'". וכיו"ב ביאר המלבי"ם "וירא מנוחה כי טוב" שבחר יותר לנוח במקומו ולא לסחור למרחוק, כי עסק בחכמה ובתורה שלזה צריך מנוחה.

ישוב ט' - תורה שבכתב ושבע"פ

בוה"ק בפרשתן איתא, "וירא מנוחה" זה תורה שבכתב, "ואת הארץ כי נעמה" זו תורה שבעל פה, והוא מה שקיבל משה מסיני ומסר לדורותיו, ובספר פנים יפות ביאר בזה מה שנא' "ויט שכמו לסבול" על עיון השכל שבהם להגדיל תורה ולהאדירה, שהוא ע"י יגיעה כמו שאמרו חז"ל (מגילה ו'): לא ינעתי ומצאתי אל תאמין, והיינו לחדודי, "ויהי למס עובד" שהוא ללמד לאחרים כמ"ש בכתובות (כתובות צו). כל המונע תלמידו מלשמשו וכו' שנא' (איוב ו', י"ד) "למס מרעהו חסד".

להאזנה לשיעורי

מוזה"ר יוסף זזי סימן טוב שליט"א
מוזה"ס "כרם יוסף" על הש"ס ול"א"ס

073-371-8053

שלמעו ותזיו נפליכם

בכל שבוע מתווספים שיעורים חדשים במאגר לקבלת צינתוק בכל שיעור חדש והאזנה בשידור חי: חייג והקש # את השיעורים ניתן להוריד ממערכות קול הלשון ברחבי הארץ

